

Elżbieta A. Jurkowska

Uniwersytet w Białymstoku

ORCID: 0000-0002-7201-3869

„WYDANIE SEJMOWE” *DZIEŁ WSZYSTKICH*
JANA KOCHANOWSKIEGO
– EDYTORSKIE *OPUS MAGNUM*
I JEGO „POWRÓT Z PRZESZŁOŚCI”

Rocznicowe obchody podwójnego jubileuszu czarnoleskiego poety, przypadające na lata 1980–1984, uświetniły liczne badawczo-edytorskie przedsięwzięcia¹. W naukowych planach, prócz wielu sympozjów² poświęconych jego dorobkowi literackiemu, znalazły się ważne decyzje wydawnicze, między innymi o opublikowaniu – uznawanej dziś za klasyczne opracowanie historycznoliterackie – monografii autorstwa Janusza Pelca *Jan Kochanowski. Szczyt renesansu w literaturze polskiej* czy wydaniu pełnej, nowoczesnej bibliografii dzieł poety, nad którą prace rozpoczęły się pod koniec lat siedemdziesiątych. Bez wątpienia najważniejszym edytorskim projektem ósmej dekady stało się przygotowanie krytycznego – opatrzonego wstępem, objaśnieniami, wyposażonego w aparat krytyczny – wydania *Dzieł wszystkich Jana Kochanowskiego*, zainicjowane pod patronatem Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, który uchwałą z dnia 26 października 1978 roku³ postanowił „zrealizować narodowe wydanie dzieł wszystkich Jana Kochanowskiego”, a to „dla upa-

1 Por. K. Mroczek, *Obchody rocznic urodzin i śmierci Jana Kochanowskiego w latach 1980–1984*, „Biuletyn Polonistyczny” 1985, nr 3–4 [97–98], s. 119–124; T. Lawenda, „(Nie)znajomy wróg jakiś mieszka ludzkie rzeczy...” *Kulisy obchodów 400-lecia śmierci Jana Kochanowskiego w roku 1984*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Historicolitteraria” 2016, t. XVI, s. 1–13; E.A. Jurkowska, *Radomskie obchody jubileuszu Jana Kochanowskiego, czyli o zarządzaniu tradycją*, „Napis” 2015, nr XXI, s. 338–347.

2 Z tej okazji niemal wszystkie większe ośrodki naukowe, zorganizowały sesje naukowe i popularyzatorskie zarówno o zasięgu krajowym, jak i międzynarodowym. Sprawozdania z tychże pojawiały się w prasie, można wymienić np.: W. Budzyński, *Przesłanie z Czarnolasu*, „Literatura” 1980, nr 26, s. 10; T. Michałowska, *Międzynarodowa Konferencja „Jan Kochanowski i epoka renesansu” (Warszawa 13–18.10.1980)*, „Polonistyka” 1981, nr 4 (192), s. 311–313; W. Stec, *Kochanowski w Lublinie*, „Polonistyka” 1984, nr 9–10 (219–220), s. 630–633.

3 Uchwała Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z dnia 26 października 1978 r. w sprawie narodowego wydania dzieł wszystkich Jana Kochanowskiego, <https://www.infor.pl/akt-prawny/MPO.1978.034.0000129,metryka,uchwala-sejmu-polskiej-rzeczypospolitej->

miętnienia 450 rocznicy urodzin i 400 rocznicy śmierci znakomitego humanisty i wielkiego poety [...] twórcy polskiego języka literackiego”.

Przedsięwzięcie edytorskie miało na celu „dostarczenie społeczeństwu autentycznych tekstów poety we wzorcowym opracowaniu naukowym i typograficznym wraz z nowoczesnym tłumaczeniem utworów łacińskich na język polski”. Ów akt prawny zobowiązywał rząd do „przeznaczenia na ten cel odpowiednich środków” i „przekazania uchwały do wykonania Polskiej Akademii Nauk i Ministrom Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki oraz Kultury i Sztuki”. Realizację zarządzenia zobowiązał się wypełnić Instytut Badań Literackich, w którym zrodziła się koncepcja edycji, wstępnie stworzona jeszcze przez Juliana Krzyżanowskiego.

Warto dodać, że na potrzebę przygotowania nowego wydania naukowego dzieł wszystkich poety zwracał uwagę już Mieczysław Hartleb w 1928 roku⁴, postulując obowiązek przeprowadzenia rzetelnych badań tekstologicznych, historycznoliterackich oraz językoznawczych:

Sądzimy skromnie, że tak, jak Mickiewicz i Słowacki – Jan Kochanowski też zasłużył sobie na kolejne wydanie naukowe wszystkich dzieł; pewno, nie dla jednakięj skali geniusza poetyckiego, ale dzięki wiekowi sędziemu i tej roli niepospolitej, jaką zyskał w rozwoju literatury polskiej⁵.

Uczony przygotował nawet lapidarny opis koncepcji takiej edycji. Opowiadał się za wydaniem zawierającymi jedynie niezbędny komentarz edytorski. Podjął również kwestię układu spuścizny czarnoleskiego poety. Inicjatywa ta nie została jednak podjęta. Podobnie jak projekt koordynowany przez Władysława Floryana, który w połowie dwudziestego stulecia w Ossolineum rozpoczął prace nad opracowaniem wielkiej krytycznej edycji dzieł czarnoleskiego twórcy opartej na pierwszych wydaniach utworów Kochanowskiego. Zachowały się po nim jedynie komplet diapozytywów i przygotowana przez uczonego fotooffsetowa edycja szesnastowiecznego pierwodruku *Fraszek i Pieśni* pochodząca z 1953 roku⁶.

Argumenty przemawiające za potrzebą podjęcia trudu wydawniczego, mającego zaferować czytelnikom wartościowe edytorsko opracowania dzieł ojca literatury polskiej, zainicjowanego u progu lat osiemdziesiątych, nie budziły wątpliwości.

ludowej-w-sprawie-narodowego-wydania-dziel-wszystkich-jana-kochanowskiego.html [dostęp: 14.05.2022].

4 Zob. M. Hartleb, *Program wydania dzieł Jana Kochanowskiego*, [w:] *Sprawozdania z Posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego*, R. XXI, 1928.

5 Tenże, *Recenzja Jan Kochanowski: Pieśni i wybór wierszy, opracował Tadeusz Sinko („Biblioteka Narodowa” ser. I, nr. 100) s. LXXIV–208*, „Pamiętnik Literacki” 1927, nr 24/1/4, s. 210.

6 Edytorzy wydania sejmowego w pewnym stopniu korzystali ze wspomnianych materiałów fotograficznych.

Oceniono, że zarówno tzw. Wydanie Pomnikowe⁷, przygotowane z okazji trzechsetnego jubileuszu poety, jak i pozostałe dziewiętnasto- i dwudziestowieczne edycje utworów Kochanowskiego są niewystarczające. Tym „sprzed”⁸ edycji pomnikowej zarzucano między innymi nierespektowanie autorskiego układu tekstów, brak informowania odbiorcy o wprowadzanych koniekturach, zbyt daleko idącą modernizację frazeologiczno-fonetyczną, zaś tym z okresu między- i powojennego⁹ (które *notabene* były przede wszystkim wydaniem popularnymi, skierowanymi do szerokiego grona odbiorców): ograniczenie się tylko do dzieł powstałych w języku polskim i skromny komentarz edytorski. Nawet tzw. Wydanie Pomnikowe, uznawane przecież za „najważniejsze wydarzenie w dziejach edytorstwa polskiego XIX stulecia”¹⁰, okrzyknięte przez Aleksandra Brücknera „godnym stanąć obok jubileuszowego wydania warszawskiego (Kochanowskiego)”¹¹, oceniono jako „bardzo nierówne, zależne od poszczególnych wydawców”, które „poza wszystkim [...] [bywa – przyp. E.A.J.] rzadkością biblioteczną”¹².

Chcemy zatem przyjrzyć się dziejom „wydania sejmowego” czarnoleskich dzieł, edytorskiemu *opus magnum*, które zaczęło się ukazywać od 1982 roku i zostało – niestety – zawieszona w 1997 roku z powodu braków finansowych. W ostatniej dekadzie, po blisko ćwierć wieku „powróciło ono jednak z przeszłości”, reaktywowano bowiem prace nad przerwany projekt.

Jeszcze w latach siedemdziesiątych został powołany zespół edytorski, którego zadaniem stało się opracowanie krytycznego wydania *Dzieł wszystkich Jana Kochanowskiego* w serii „Biblioteka Pisarzy Polskich”, zainicjowanej w 1953 roku przez Instytut Badań Literackich. Gremium badaczy kierował aż do swojej śmierci Julian Krzyżanowski, od 1976 roku zaś przewodniczyła mu Maria Renata Mayenowa, ówczesna dyrektor Instytutu. Nad publikacją kolejnych tomów czuwał natomiast

7 J. Kochanowski, *Dzieła wszystkie. Wydanie pomnikowe*, t. I–IV, Warszawa 1884–1897.

8 Mowa o edycji Jan Kochanowski, *Dzieła polskie*, red. T. Mostowski, t. I–V, Warszawa 1803 (seria „Wybór Pisarzy Polskich”), dwutomowym wydaniu Jan Kochanowski, *Wszystkie dzieła polskie*, red. K.J. Turowski, Przemysł 1857 (seria „Biblioteka Polska”) oraz Jan Kochanowski, *Dzieła*, t. I–IV, Kraków 1882–1883 (opublikowanym przez oficynę K. Bartoszewicza).

9 Mowa o trzytomowym wydaniu Jan Kochanowski, *Dzieła polskie*, oprac. J. Lorentowicz, Warszawa 1919, dwutomowej edycji Jan Kochanowski, *Pisma zbiorowe*, wyd. A. Brückner, Warszawa 1924 oraz Jan Kochanowski, *Dzieła polskie*, wstęp i oprac. J. Krzyżanowski, Warszawa 1953.

10 M.M. Kacprzak, *Z dziejów wydania pomnikowego „Dzieł wszystkich” Jana Kochanowskiego (Warszawa 1884–1897)*, „Sztuka Edycji” 2020, z. 1, s. 36.

11 A. Brückner, *Recenzje i Sprawozdania*, „Kwartalnik Historyczny. Organ Towarzystwa Historycznego” 1889, z. 4, s. 762.

12 M.R. Mayenowa, J. Woronczak, *Zasady i układ edycji „Dzieł wszystkich” Jana Kochanowskiego w serii Biblioteka Pisarzy Polskich IBL PAN, [w:] Jan Kochanowski Dzieła Wszystkie. Wprowadzenie wydawnicze*, oprac. M.R. Mayenowa, J. Woronczak, Wrocław 1983, s. 35.

Komitet Redakcyjny wspomnianej serii, kierowany przez Jerzego Woronczaka, redaktora naczelnego tejże. W roli edytorów dzieł Kochanowskiego wystąpili najznakomitsi ówcześni historycy literatury: Zbigniew Nowak, Barbara Otwinowska, Janusz Pelc, Elżbieta Sarnowska-Temierusz, Wiktor Weintraub, Tadeusz Witczak, Jerzy Woronczak (także językoznawca), Jerzy Ziomek, filologowie klasyczni: Jerzy Axer, Maria Cytowska, Jerzy Mańkowski, Anna Siemiginowska oraz językoznawcy: Marian Borecki, Maria Karpluk, Bogusław Kreja, Franciszek Peplowski, Krystyna Wilczewska i Lucyna Woronczakowa.

Przed wydawcami i badaczami płodów muzy czarnoleskiego poety stanęło wiele niełatwych wyzwań i problemów edytorskich, wynikających przede wszystkim z bogactwa staropolskich świadectw tekstu, różniących się od siebie pod względem graficzno-fonetycznym i redakcyjnym, wielogatunkowości oraz dwujęzyczności spuścizny literackiej Kochanowskiego, jak również decyzji odnośnie do podziału korpusu tekstów na jednostki wydawnicze.

Całość edycji, która miała stanowić swoistą podstawę warsztatu badawczego nad dorobkiem poety, zaplanowano na trzynaście tomów w osiemnastu woluminach (tom pierwszy w pięciu, tom siódmy w dwóch, pozostałe pojedyncze). Poza tą numeracją przygotowano tzw. *Tom wstępny. Wprowadzenie wydawnicze*. Dorobek Kochanowskiego, zgodnie z tradycją, uporządkowano ze względu na język, w jakim powstał, choć ten prosty, zadawałoby się podział na twórczość łacińskojęzyczną i polskojęzyczną nie zawsze mógł być przeprowadzony konsekwentnie. Dość przywołać choćby *casus Odprawy posłów greckich* i dołączony do niej poetycki ekscytarz wojenno-bitewny *Orpheus Sarmaticus* czy rozdzielenie utworów epigramatycznych poety – foricoeniów i fraszek – na dwa osobne wolumeny. Wzorem wielu wcześniejszych edycji dzieł czarnoleskiego twórcy w pierwszych tomach serii pomieszczono więc wielkie cykle liryczne, ułożone w porządku chronologicznym ukazywania się ich pierwodruków. W pierwszym, zaprojektowanym na pięć części tomie zaplanowano *Psałterz Dawidów*, w drugim *Treny*, w trzecim *Fraszki*, w czwartym dwie księgi *Pieśni* wraz z *Pieśnią XXV (Czego chcesz od nas, Panie...)*, cyklem *Pieśń świętojańska o Sobótce*, utworami: *O śmierci Jana Tarnowskiego* i *Pamiętka (...) Janowi Baptyście, hrabi na Tęczynie* oraz list J. Kochanowskiego do J. Zamoyskiego, w piątym *Fragmenta* wraz z listem – dedykacją J. Januszowskiego do J. Firleja, w szóstym *Odprawę posłów greckich* wraz z łacińskim poematem *Orpheus Sarmaticus* i listem J. Kochanowskiego do J. Zamoyskiego, w siódmym, dwuczęściowym, *Poezję polityczną* oraz *Prozę*, w tym utwory: *Zgoda*, *Satyr*, *Proporzec*, *Epitalamium na wesele Krzysztofa Radziwiłła*, *Jezda do Moskwy*, *Wróżki*, *O Czechu i Lechu* historia naganiona, *Wykład cnoty*, *Iż pijaństwo jest rzecz sproсна*, *Wzór pań mężnych*, w ósmym *Poematy różne*: *Zuzanna*, *Szachy*, *Broda*, *Dziewosłęb*, *Epitalamium* (z Katullusa), *Marszałek*, *Monomachia Parysowa*, *Muza*, w dziewiątym *Aratus: Fenomena* z *Aratusem Cyclerona*, w dziesiątym *Poezję łacińską*: *Elegiorum libri IV*, *Foricoenia*, *Lyricorum li-*

bellus, Epitaphium Cretcovii wraz z listem do księcia Albrechta i polskim tekstem *Drias Zamechskiej*, w jedenastym dwie redakcje *Nowego Karakteru polskiego. Ortografii polskiej*, w dwunastym *Konkordancja wyrazów i form użytych w dziele Jana Kochanowskiego*, w trzynastym *Słownik rymów i posłowie wydawców*.

Analizując strukturę edycji, należy na wstępie podkreślić, że każdy z utworów miał być decyzją wydawców podany w dwóch symultanicznie zestawionych ze sobą postaciach: przygotowywanej jeden do jednego fototypii oraz transkrypcji¹³, aby odbiorca tekstu mógł skontrolować decyzje edytorskie, jak również w celu unaocznienia mu dzieła w jego pierwotnej postaci. Opracowujący *Dzieła wszystkie* Kochanowskiego zaznaczali wyraźnie, jak ważny jest dla nich szacunek dla szesnastowiecznego druku, ówczesnej książki jako niezwykle cennego artefaktu. Podkreślali, że „jej układ, karta tytułowa, ozdobniki itp. [...] jest sam przez się cennym zabytkiem naszej kultury, pomnikiem złączonej pracy autora i typografa”¹⁴.

Tekst utworu miało poprzedzać krótkie wprowadzenie do lektury, wstęp przygotowany zarówno przez literaturoznawcę, jak i językoznawcę, ograniczający się głównie do najistotniejszych kwestii tekstologicznych między innymi związanych z charakterystyką wydania, decyzją dotyczącą wyboru przekazu stanowiącego podstawę edycji krytycznej, typów wprowadzanych do tekstu koniektur i emendacji czy informacji o wcześniejszych drukowanych świadectwach tekstu. Zawierać miał również sformułowane zasady transkrypcji dla danego utworu, zespół przyjętych reguł w pracy nad jego krytycznym kształtem, w tym opis norm graficznych, fonetycznych, fleksyjnych i słowotwórczych, składniowych oraz interpunkcji. Wydawcy zastrzegali, że zaproponowana przez nich oprawa edytorska stanowi jedynie przyczynek, podstawę do dalszych badań filologicznych nad tekstami Kochanowskiego.

Edytorzy przyjęli za podstawę tekstową *editio princeps* utworów poety, ponieważ ich zadaniem były one najbliższe intencji autora, oddawały jego język i styl. Zaznaczali jednak, że rezygnują z tego zamiaru, gdy nie zachował się pierwodruk lub

gdy istnieje jakaś szczególna motywacja wyboru innego wydania [...] zasada wyboru najwcześniejszego przekazu nie jest zasadą bezdyskusyjną. W wypadkach dużych i istotnych różnic redakcyjnych edycja nasza podaje dwa przekazy tego samego tekstu. W każdym wypadku notujemy w tabelarycznym układzie wszystkie odmiany tekstu z wydań staropolskich¹⁵.

13 Zgodnie z zasadami opracowanymi dla każdego na podstawie opublikowanych *Zasad wydania tekstów staropolskich: projekt*, red. K. Górski, Warszawa 1955.

14 M.R. Mayenowa, J. Woronczak, *Zasady i układ edycji „Dzieł wszystkich” Jana Kochanowskiego w serii Biblioteka Pisarzy Polskich IBL PAN*, s. 36.

15 Tamże, s. 39, 45.

Każda edycja miała być także opatrzona rodzajem aparatu krytycznego, notującego przede wszystkim błędy druku, oraz aneksem zawierającym enumerację odmiennych lekcji tekstu z wcześniejszych wydań dzieła.

Planowano, by każde wydanie było rzeczowe pod względem filologicznym i zawierało merytoryczne komentarze i objaśnienia, nieograniczające się jednak tylko do eksplikacji trudniejszych słów, dawnych konstrukcji składniowych czy paremii. Postulowano próbę możliwie najbliższego zrekonstruowania znaczeń dawnego tekstu. Dlatego też komentarze powinny mieć zarówno charakter historycznoliteracki, jak i językowy, a ponadto „ujawniać aluzje, ewentualne cytaty i autocytaty, których rola w semantycznej strukturze tekstu jest zasadnicza”. Wreszcie wskazywać *similia* z utworów wcześniejszych, oczywiste nawiązania do literatury klasycznej, ale i wernakularnej, „na powtarzalność pewnych wątków, motywów, układów tematycznych charakterystycznych dla określonych gatunkowych typów wypowiedzi”. Choć jednocześnie zastrzegali, o czym już pisaliśmy, że:

komentarz nie odpowiada wprost na pytanie ani o tradycje literackie tekstu, ani o jego stylistyczną wersję czy ideowe zaangażowanie autora, ale przynosi materiał niezbędny do udzielenia takiej odpowiedzi. Przynosi dla tej odpowiedzi materiałowe przesłanki. W tym sensie objaśnienia są częścią naukowego warsztatu przyszłego badacza¹⁶.

Ostatnimi elementami wydania miały być indeksy wyrazów i form – w zależności od utworu – polskich i łacińskich – notujące na przykład frekwencję ich występowania, a także szczegółowe informacje na temat zastosowanych przez czarneckiego poetę miar wierszowych, wykaz skrótów oraz bibliografia dzieł i prac naukowych wykorzystanych przy opracowywaniu edycji.

W ciągu ponad dwudziestu lat działalności zespołu udało się opublikować w nakładzie 10 000 egzemplarzy osiem woluminów w minimalistycznej, dość asceetycznej szacie graficznej, zawierających: wspomniane *Wprowadzenie wydawnicze do edycji Jan Kochanowski „Dzieła wszystkie”*, opracowane przez Marię Renatę Mayenową i Jerzego Woronczaaka oraz Marię Kaczmarek i Ewę Głębicą, zawierające m.in. informator wersyfikacyjny poezji polskiej i łacińskiej Jana Kochanowskiego, a także reprodukcje fototypiczne kart tytułowych staropolskich i nowopolskich zbiorowych wydań dzieł poety – począwszy od tych szesnastowiecznych z Drukarni Łazarzowej, skończywszy na tym z lat 50. XX wieku („Biblioteka Pisarzy Polskich. Seria B”, nr 22); czterotomowe wydanie *Psalterza Dawidów*, opracowane przez Jerzego Woronczaaka i muzykologa Mirosława Perza (tom 1 część 1 zawierała fototypię oraz transkrypcję dzieła, *List Jana Kochanowskiego do Stanisława Fogelwedera*, część 3 pomieściła Indeksy wyrazów i form, zaś części 4 i 5 *Melo-*

16 Tamże, s. 48.

diae na Psalterz polski przez Mikołaja Gomółkę uczynione, fototypię tekstu, a także wstęp i transkrypcję nut i tekstu – „Biblioteka Pisarzy Polskich. Seria B”, 23); *Treny* opracowane przez Marię Renatę Mayenową i Lucynę Woronczakową oraz Jerzego Axera i Marię Cytowską („Biblioteka Pisarzy Polskich. Seria B”, nr 24); *Pieśni* opracowane przez Marię Renatę Mayenową i Krystynę Wilczewską przy udziale Barbary Otwinowskiej oraz Marii Cytowskiej („Biblioteka Pisarzy Polskich. Seria B”, nr 26); *Prozę* opracowaną przez Bogusława Kreję, Barbarę Otwinowską i Mikołaja Szymańskiego („Biblioteka Pisarzy Polskich. Seria B”, nr 23 – prawdopodobnie błędna numeracja tomu, zapewne powinien być 25).

Prace nad wydaniem pozostałych jedenastu woluminów, w tym oprócz utworów poety (*Fraszki, Fragmenta, Odprawa posłów greckich, Poezja polityczna, Poematy różne, Aratus, Poezja łacińska, Nowy Karakter polski. Ortografia polska*), wstępów wydawców, komentarzy wraz z aparatem krytycznym do *Psalterza Dawidów*, konkordancji wyrazów i form, słownika rymów oraz posłowania wstrzymały na dwie dekady problemy finansowe oraz reorganizacja wykonującego projekt Instytutu¹⁷. W środowisku badaczy kultury staropolskiej wciąż żywiono jednak nadzieję na wznowienie prac nad „wydaniem sejmowym”. Szczęśliwie po latach powrócono do dawnych planów naukowo-edytorskich i podjęto starania o dokończenie zawieszony inicjatywy wydawniczej.

Wysiłkiem nowego zespołu kierowanego przez Andrzeja Dąbrówkę przygotowano projekt badawczy na sfinansowanie zamierzenia z Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki zatytułowany „Dokończenie sejmowego wydania *Dzieł wszystkich Jana Kochanowskiego*”. Ze względu na niewystarczające wsparcie finansowe (wnioskodawcy otrzymali zaledwie 25% kwoty, o którą wnosili), przygotowano kolejny projekt: „Dokończenie wydania sejmowego *Dzieł wszystkich Jana Kochanowskiego* – kontynuacja”. Celem przedsięwzięcia naukowo-filologicznego jest zarówno wznowienie opublikowanych już ongiś tomów, w identycznej szacie typograficznej¹⁸, jak i opracowanie oraz wydanie kolejnych woluminów. Dzięki dwóm grantom NPRH (pierwszy realizowany w latach 2013–2019 projekt nr 11H 12 0111 81, drugi zaplanowany na lata 2018–2023 projekt nr 11H 18 0246 86)¹⁹ wznowiono prace edytorskie nad niewydanymi dziełami poety.

17 *Dokończenie sejmowego wydania „Dzieł wszystkich” Jana Kochanowskiego*, <https://biuletynpolonistyczny.pl/pl/projects/dokonczenie-sejmowego-wydania-dziel-wszystkich-jana-kochanowskiego,128/details> [dostęp: 14.05.2022].

18 Reprinty siedmiu pierwszych tomów wydania sejmowego ukazały się drukiem w 2019 roku.

19 Więcej na ten temat oświadczeniu zamieszczonym na stronach IBL PAN: *Dokończenie Wydania sejmowego „Dzieł wszystkich” Jana Kochanowskiego – kontynuacja*, <https://ibl.waw.pl/pl/nauka-i-badania/zrealizowane-projekty-badawcze/projekty-badawcze-w-toku/dokonczenie-wydania-sejmowego-dziel-wszystkich-jana-kochanowskiego-kontynuacja> [dostęp: 14.05.2022].

Edycja dzieł Kochanowskiego nadal koordynowana jest przez Instytut Badań Literackich, choć *de facto* pracują nad nią badacze z różnych krajowych ośrodków uniwersyteckich, między innymi Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Gdańskiego, Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu czy Uniwersytetu Warszawskiego. W latach 2013–2019 zespół edytorów opracował i przygotował do druku dziewięć tomów dzieł poety, które mają być sukcesywnie publikowane w latach 2020–2023. I oto po blisko ćwierć wieku – w 2021 roku – ukazał się kolejny tom „wydania sejmowego”²⁰. Po raz pierwszy w edycji krytycznej wydano mało znany traktat ortograficzny czarnoleskiego poety, napisany przez niego na zlecenie Jana Zamoyskiego dla dydaktycznych potrzeb tworzonej w Zamościu Akademii. Tom dziewiąty – zgodnie z zaproponowaną ongiś numeracją – opracowany przez Marka Osiewicza oraz Marcina Kuźmickiego zawiera naukowe opracowanie i transkrypcję symultaniczną dwóch szesnastowiecznych wydań tego traktatu: *Ortografii polskiej*, opublikowanej we Lwowie w 1592 roku w podręczniku Ursinusa *Methodicae grammaticae libri quatuor (Gramatyka metodyczna w czterech księgach)*, oraz broszury *Nowy charakter polski*, ogłoszonej drukiem przez Jana Januszowskiego w Krakowie w roku 1594.

W 2022 roku zaś opublikowano szósty w kolejności zaproponowanej przez inicjatorów „wydania sejmowego” tom zawierający pierwszą nowożytną tragedię polską *Odprawę posłów greckich*, przygotowany przez Tadeusza Witczaka, Marka Osiewicza i Monikę Szczot. Edycja przynosi pierwszą od kilkudziesięciu lat propozycję krytycznego opracowania dramatu wraz z filologicznym przekładem na język polski dzieła *Orpheus Sarmaticus*, niewielkiego łacińskiego poematu dołączonego jako epilog do utworu. Jak wspominał królewski sekretarz Reinhold Heidenstein, miał być on odśpiewany w charakterze pobudki wojennej 12 stycznia 1578 roku podczas premiery *Odprawy* w Jazdowie²¹. *Orpheus* ukazał się też drukiem nakładem mobilnej filii krakowskiej oficyny Mikołaja Szarffenbergera w 1578 roku w Warszawie wraz z pierwszym wydaniem tragedii. Utwór ten wraz z *Odprawą...* wszedł też w skład *editio posthuma*, opublikowanego przez Jana Januszowskiego w Krakowie na przełomie 1585/1586 roku. Oba wspomniane tomy respektują założenia i układ zaproponowany przez pierwszy zespół edytorów – opatrzone są wstępami, zawierają fototypiczne podobizny dokumentów epoki wraz z ich transkrypcją, niezbędny komentarz leksykalno-frazeologiczny i składniowo-gramatyczny wraz z objaśnieniami do tekstu, a także indeks wyrazów i form staropolskich.

W planach reaktywowanego zespołu edytorskiego jest również upowszechnienie czarnoleskiego dziedzictwa poprzez udostępnienie w repozytorium cyfrowym

20 Na dzień złożenia artykułu do druku staraniem nowego zespołu ukazały się *Ortografia polska* oraz *Odprawa posłów greckich*.

21 J. Ziomek, *Renesans*, Warszawa 2012, s. 300.

w przeszukiwalnym (graficznym i tekstowym) formacie PDF całości „wydania sejmowego” *Dzieł wszystkich Jana Kochanowskiego* – zarówno tomów wydanych drukiem w latach 1982–1997²², jak i nowych, opracowanych w latach 2013–2018.

Trzeba także nadmienić, że jeszcze jednym z celów projektu, badawczo-rozwojowym, jest wznowienie przy Instytucie Badań Literackich działalności serii wydań naukowych kluczowych zabytków piśmiennictwa polskiego „Biblioteka Pisarzy Polskich” oraz stworzenie grupy badawczej „Instytut Jana Kochanowskiego” do inicjowania i koordynacji badań nad spuścizną literacką poety.

Wydawcy edycji sejmowej *Dzieł wszystkich czarnoleskiego* twórcy postawili przed sobą ambitne i niełatwe do wykonania zadanie. Bez wątpienia miało ono stanowić bardzo istotny krok wpierający recepcję dorobku poety. Mimo różnych zastrzeżeń, jakie mogą się nasuwać współczesnemu odbiorcy – na przykład odnośnie do decyzji na temat modernizowania dawnego intonacyjno-retorycznego systemu interpunkcyjnego i wprowadzania w jego miejsce do tekstów szesnastowiecznych współczesnych norm oraz nowych, nieistniejących ówczesznie znaków przestankowania, wybór jako podstawy wydania *editio princeps*, nie zawsze wystarczająco czytelnym wyjaśnieniom sensu poszczególnych fraz czy niekonsekwentne niekiedy stosowanie się do wcześniej sformułowanych zasad – było ono jednym z najlepszych jak na owe czasy cykli publikacji materiałów źródłowych. Wydaje się, że edycja ta utworzyła także drogę uznawaną dziś za wzorcową pod względem filologicznego przygotowania wydań i nadającej kształt współczesnemu modelowi uprawiania edytorstwa tekstów dawnych serii „Biblioteka Pisarzy Staropolskich”.

Cieszy również, że po latach udało się powrócić do dawnego wydawniczego projektu. Należy także wyrazić nadzieję, że ambitne plany kontynuatorów naukowo-edytorskiego przedsięwzięcia uda się w pełni zrealizować.

22 Zob. Repozytorium Cyfrowe Instytutów Naukowych, <https://rcin.org.pl/dlibra/results?q=kochanowski+wydanie+sejmowe&action=SimpleSearchAction&type=-6&p=0> [dostęp: 18.12.2022].

Bibliografia

- Brückner A., *Recenzje i Sprawozdania*, „Kwartalnik Historyczny. Organ Towarzystwa Historycznego” 1889, z. 4.
- Budzyński W., *Przesłanie z Czarnolasu*, „Literatura” 1980, nr 26.
- Hartleb M., *Program wydania dzieł Jana Kochanowskiego*, [w:] *Sprawozdania z Posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego*, R. XXI, 1928.
- Hartleb M., *Recenzja Jan Kochanowski: Pieśni i wybór wierszy, opracował Tadeusz Sinko* („Biblioteka Narodowa” ser. I, nr. 100) s. LXXIV—208, „Pamiętnik Literacki” 1927, nr 24/1/4.
- Jurkowska E.A., *Radomskie obchody jubileuszu Jana Kochanowskiego, czyli o zarządzaniu tradycją*, „Napis” 2015, nr XXI.
- Kacprzak M.M., *Z dziejów wydania pomnikowego „Dzieł wszystkich” Jana Kochanowskiego* (Warszawa 1884–1897), „Sztuka Edycji” 2020, z. 1.
- Kochanowski J., *Dzieła*, t. I–IV, Kraków 1882–1883.
- Kochanowski J., *Dzieła polskie*, oprac. J. Lorentowicz, Warszawa 1919.
- Kochanowski J., *Dzieła polskie*, red. T. Mostowski, t. I–V, Warszawa 1803.
- Kochanowski J., *Dzieła polskie*, wstęp i oprac. J. Krzyżanowski, Warszawa 1953.
- Kochanowski J., *Dzieła wszystkie. Wydanie pomnikowe*, t. I–IV, Warszawa 1884–1897.
- Kochanowski J., *Pisma zbiorowe*, wyd. A. Brückner, Warszawa 1924.
- Kochanowski J., *Wszystkie dzieła polskie*, red. K.J. Turowski, Przemyśl 1857.
- Lawenda T., „(Nie)znajomy wróg jakiś miesza ludzkie rzeczy...” *Kulisy obchodów 400-lecia śmierci Jana Kochanowskiego w roku 1984*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Historicolitteraria” 2016, t. XVI.
- Mayenowa M.R., Woronczak J., *Zasady i układ edycji „Dzieł wszystkich” Jana Kochanowskiego w serii Biblioteka Pisarzy Polskich IBL PAN*, [w:] *Jan Kochanowski Dzieła Wszystkie. Wprowadzenie wydawnicze*, oprac. M.R. Mayenowa, J. Woronczak, Wrocław 1983.
- Michałowska T., *Międzynarodowa Konferencja „Jan Kochanowski i epoka renesansu”* (Warszawa 13–18.10.1980), „Polonistyka” 1981, nr 4 (192).
- Mroczek K., *Obchody rocznic urodzin i śmierci Jana Kochanowskiego w latach 1980–1984*, „Biuletyn Polonistyczny” 1985, nr 3–4.
- Stec W., *Kochanowski w Lublinie*, „Polonistyka” 1984, nr 9–10 (219–220).
- Zasady wydania tekstów staropolskich: projekt*, red. K. Górski, Warszawa 1955.
- Ziomek J., *Renesans*, Warszawa 2012.

Źródła internetowe

Dokończenie sejmowego wydania „Dzieł wszystkich” Jana Kochanowskiego, <https://biuletynpolonistyczny.pl/pl/projects/dokonczenie-sejmowego-wydania-dziel-wszystkich-jana-kochanowskiego,128/details> [dostęp: 14.05.2022].

Dokończenie Wydania sejmowego „Dzieł wszystkich” Jana Kochanowskiego – kontynuacja <https://ibl.waw.pl/pl/nauka-i-badania/zrealizowane-projekty-badawcze/projekty-badawcze-w-toku/dokonczenie-wydania-sejmowego-dziel-wszystkich-jana-kochanowskiego-kontynuacja> [dostęp: 14.05.2022].

Repozytorium Cyfrowe Instytutów Naukowych, <https://rcin.org.pl/dlibra/results?q=kochanowski+wydanie+sejmowe&action=SimpleSearchAction&type=-6&p=0> [dostęp: 18.12.2022].

Uchwała Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z dnia 26 października 1978 r. w sprawie narodowego wydania dzieł wszystkich Jana Kochanowskiego, <https://www.infor.pl/akt-prawny/MPO.1978.034.0000129,metryka,uchwala-sejmu-polskiej-rzeczypospolitej-ludowej-w-sprawie-narodowego-wydania-dziel-wszystkich-jana-kochanowskiego.html> [dostęp: 14.05.2022].

Streszczenie

Tematem artykułu są losy przedsięwzięcia naukowo-wydawniczego lat osiemdziesiątych, zainicjowanego pod patronatem Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, który uchwałą z dnia 26 października 1978 roku postanowił „zrealizować narodowe wydanie dzieł wszystkich Jana Kochanowskiego”, a to „dla upamiętnienia 450 rocznicy urodzin i 400 rocznicy śmierci poety”. Czarnoleskie dzieła zaczęły się ukazywać od 1982 roku, ale prace edytorskie zawieszono w 1997 roku. Do wydania pozostało 11 woluminów. W ostatniej dekadzie powrócono do przerwanej projektu i reaktywowano prace nad edycją dzieł wszystkich. Po blisko ćwierć wieku, w 2021 roku ukazał się kolejny tom wydania sejmowego.

Słowa klucze: Kochanowski, „wydanie sejmowe”, edycja krytyczna, jubileusz.

„Sejm edition” of Jan Kochanowski’s Complete Works - editorial magnum opus and his „return from the past”

Summary

The subject of the article is the fate of the scientific and publishing venture for years 1980s, initiated under the patronage of the Polish Sejm Of the People’s Republic of Poland, which by a resolution of October 26, 1978. He decided to “carry out a national edition of all John’s works Kochanowski”, and this “to commemorate the 450th birthday and 400th anniversary of his birth anniversary of the poet’s death.” Czarnolas works began to appear from 1982, but editorial work was suspended in 1997. Down 11 volumes left for release. In the last decade, it has reverted to The project was interrupted and work on editing the works of all was reactivated. After nearly a quarter of a century, another volume of the publication appeared in 2021 parliamentary.

Keywords: Kochanowski, „parliamentary edition”, critical edition, jubilee.

Biogram

Dr Elżbieta A. Jurkowska – literaturoznawczyni, adiunkt w Kolegium Literaturoznawstwa Uniwersytetu w Białymstoku. Autorka monografii *O „Sylorecie” Wacława Potockiego. Studia i szkice* (2016). Publikowała m.in. w „Białostockich Studiach Literaturoznawczych”, „Bibliotekarzu Podlaskim”, „Napisie”, „Wschodnim Roczniku Humanistycznym”.